

(/)

[🏠 \(/ \)](#) > Biografier, erindringer (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60>)> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Nolde. Maleren der trådte ved siden af[← Forrige artikel](#) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/leonora-christina>)

Nolde. Maleren der trådte ved siden af

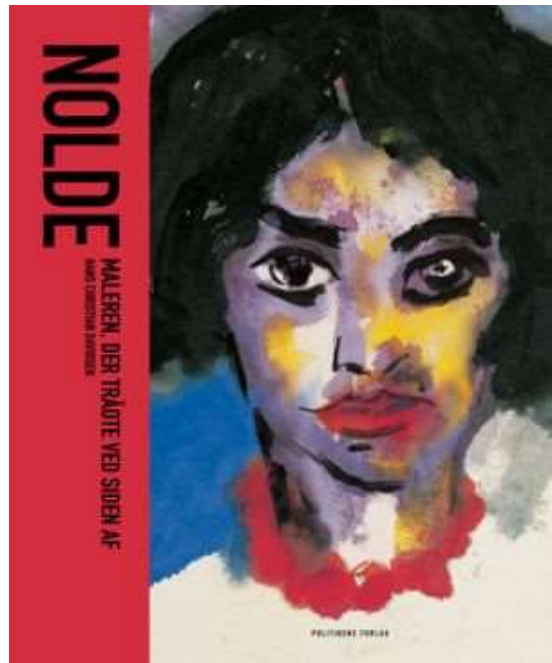
---

*Kategori: Anmeldelser**Visninger: 654*Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af)[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af)[traadte-ved-siden-af](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af)) **t** (<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på[http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af)[maleren-der-traadte-ved-siden-af](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af)) **in** ([http://www.linkedin.com/shareArticle?](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af&title=)[mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af&title=)[erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af&title=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/nolde-maleren-der-traadte-ved-siden-af&title=))**Hans Christian Davidsen****Nolde. Maleren der trådte ved siden af****Politikens Forlag 2021, 255 sider. illustreret. 340 kr.**

Af Kresten Søe

Ekspressionisten der var tysker men beholdt sit danske statsborgerskab

Mange danskere deriblandt undertegnede har besøgt Seeböll lige syd for grænsen for der at kikke ind på Nolde-museet med malerens mange impressionistiske malerier med deres store kontraster og pangfarver. Derudover har Emil Nolde 1867-1956 også en spændende dansk vinkel, idet han er nøje knyttet til marsklandet omkring Tønder, dyrkede jagt foruden sin kunst og derudover faktisk beholdt sit nye danske statsborgerskab fra genforeningen til sin død. Han hed oprindeligt Hans Emil Hansen, men tog senere efternavnet efter sin fødeby Nolde ved Tønder nord for den nye grænse.

Nolde-museet er stadig en velbesøgt institution, og Nolde regnes blandt de ypperste tyske impressionister. Trods sit medlemskab af partiet opnåede Nolde hurtigt rehabilitering efter krigen, hvor han fremstod som offer for nazismens stempning af impressionismen som "Entartete" kunst og bl.a. i 1941 blev ekskluderet af det nazificerede Prøjsiske Kunstakademi med påbud om hverken at udstille eller sælge sin kunst – en eksklusion, som på museets hjemmeside betegnes som et reelt malerforbud.

Forskellige vidner, breve og dokumenter bestred dog gennem årene efter krigen Noldes status som nazi modstander. Men alligevel stod Noldes status meget længe ubestridt.

Først da museet i 2013 under den ny leder Christian Ring gav adgang til arkivet, kom der endelig en egentlig afklaring, der fremstod som et hul på en betændt byld.

Nolde fik godt nok i løbet af krigen fjernet sine malerier fra tyske museer og blev endelig i 1941 udråbt som Entartet og udstødt fra kunstakademiet. Men han var langt fra Hitlermodstander. Tværtimod var han fra starten sammen med sin danske hustru Ada begejstrede tilhænger af nazismen fra 1933. Dertil var kunstneren yderligere engageret antisemit, ligesom ægteparret også til det sidste håbede på en tysk sejr.

20 års intens Nolde forskning

Forfatteren Hans Christian Davidsen (kulturredaktør på Flensborg Avis) har været beskæftiget med at blottlægge Noldes dubiøse fortid og antisemitisme i 20 år. Han fik således ved arkivets åbning endelig adgang til oplysningerne om Nolde under nazismen. Forfatterens arbejde og analyser af arkivalierne her har også været suppleret af omfattende forskning i en del andre tyske og danske arkiver og samlinger. Den mangeårige indsats har resulteret i denne bogs meget omfattende spadestik i fortiden, og berigtiger tidligere års rygter om Noldes sorte fortid og nazistiske sindelag.

Mange arkivalier, breve og dokumenter var tilintetgjort på museet allerede af Nolde og hans hustru inden hans død. Men der var nok tilbage til sammen med arkivalier andre steder fx efter højtstående nazister, nøglepersoner, breve ægtefællerne imellem og fra begivenheder, som Nolde deltog i til at sammensætte den dækkende og grundige indsigt, som er forfatterens foreliggende værk indgiver.

Bogen sætter med afsløring af løgne og myter om både Nolde, hans hustru og hans kunst i nyt lys.

En bekvem myte for både Nolde, museet og Tysklands kulturelle rehabilitering

Medvirkende til den fejlagtige myte var foruden Nolde selv, også en række nøglepersoner i form af en velvillig skare af tyske politikere, forfattere og kunstkritikere, som understøttede denne udlægning efter 2. Verdenskrig.

Også de første ledere på Nolde-museet var i høj grad og mod bedre vidende medvirkede til at cementere løgneren - både som værn for museet, kunstneren og ikke mindst hans værker.

Yderligere bidrog her især også forfatteren Siegfried Lenz' ikoniske nøgleroman Deutschstunde fra 1968 (på dansk Tysktime i 1973). En roman fra 1968 om maleren Max Ludwig Nansen i marsklandet, der trods malerforbud og utallige kontrolbesøg af Gestapo fortsatte med at male i det skjulte i protest mod nazismen og dens malerforbud. Yderligere var en filmatisering af bogen fra 1971 også med til at styrke Noldes sminkede eftermæle.

Myten blev også understøttet af markante tyske politikere som kanslerne Helmut Schmidt og Angela Merkel, som i høj grad har været med til at cementere hvidvaskning af Nolde gennem årene.

Fortællingen var da også bekvem for landet som sådan, idet Nolde som et konstrueret nazistisk offer kunne bruges som en del af rehabiliteringen af dels af den tyske nation med sin manifestation af en indre modstand mod nazismen dels som glorificering af tysk ekspressionisme og tyske kunst som sådan.

De "ungemalte Bilder"

Davidsons nye værk og dets grundige forskning slår kendsgerningerne fast og rammer en pæl igennem de mange myter, der gennem tiden er skabt om mange af Noldes billeder og hans person.

Bogen bringer derfor nyt lys på Noldes malerier. Her også de akvareller der af ham blev betegnet som ungemalte billeder - forstudier til senere oliemalerier. Arbejder der i bogen også fastslås ikke bare var knyttet til årene 1941-45. Men faktisk var en metode, som Nolde også havde brugt langt tidligere. Men selv om Nolde skiftede motiver i perioden for at tækkes nazismen, så forblev han stadig tro mod kernen af sit kunstneriske udtryk med hensyn til farver og udtryk.

En meget grundigt dokumenteret og dybtborende bog

Davidson bygger sit anklageskrift frem element for element. Han lader kilderne tale direkte i fremstilling og dermed udgøre en samlet kæde af overbevisende elementer.

Men Davidson fremlægger også forsonende omstændigheder og spørgsmål direkte til læseren: Tilpassede Nolde sig ikke bare som millioner af andre tyskere systemet, selv om det var på en særdeles ivrig måde?

Var hans indædte kamp og knæfald for systemet udelukkende på grund af nazistisk overbevisning, eller lå det primære udgangspunkt her i hans kunst?

Havde du og jeg i hans sted handlet anderledes? Hvordan vil fremtiden bedømme os med hensyn til vore holdninger i flygtningekrisen 2015 og fx nøden i Afrika?

Havde myten overhovedet kunne holde så længe, hvis ikke den tyske samtid støttede den?

Begik Nolde egentlig nogen egentlig krigsforbrydelse eller forbrød sig direkte mod andre under nazismen?

Og endelig - kan man forsage Noldes holdninger uden samtidigt at forsage hans kunst?

I hvert fald viser bogen også, at en stor del af hans kamp og breve gik på dels at redde sine malerier dels at legitimere sin ekspressionistiske kunst på statsniveau.

Læseren fælder selv dom på egne vegne

Ud over begivenhederne og kilderne - fx brevvekslingen mellem Nolde og hans hustru - bringer bogen også andre særdeles interessante nuancerede oplysninger om nazismens kunstsyn og divergerende retninger. Holdninger der var delte, idet notabiliteter som Joseph Goebbels og Baldur von Schirach var positive over for ekspressionismen og også andre blåstemplede Noldes arbejder med tillagt germansk oprindelse.

Holdningerne til den Entartede kunst var bestemt heller ikke enslydende blandt ledende nazister. Nolde holdt her faktisk her skansen på egne vegne helt indtil 1941 og kunne ifølge Davidson faktisk under andre omstændigheder potentielt være endt som æret og feteret af systemet. Men i sidste ende afgjorde Hitler alt.

Davidson lægger i sin bog argumenterne og kendsgerninger frem, men vælger i sidste ende at lade læseren selv tage afgørelsen på egne vegne.

Ved siden af sin grundige og særdeles veldokumenterede forskning og afdækning af Nolde og hans hustrus færden blandt systemets topfolk. Ja, så bringer Davidsen også kunsten i sin bog i spil gennem de mange smukke gengivelser af de i bogen omtalte malerier.

For mig står Noldes ekspressionistiske værker her - også fuldt bevidst af Davidsen - som både vidner og argumenter. Og de råber i den grad højt i deres skønhed, inden dommen kan fældes.

Nolde var på mange måder naiv men alligevel tro mod sit kunstneriske udtryk og valgte på sin måde at tækkes systemet, for at opnå dets anerkendelse.

Da krigen var slut, gik hans kamp derefter også ud på at opretholde en personlig legitimering som kunstner. En kamp som han fik vægtig støtte til af det officielle Tyskland.

Skal vi tage afstand fra kunst på grund af dens tilblivelse og efterrationalisere fra eftertidens domstol? I givet fald, ville der ikke bliver ret meget tilbage at skrive historie om? Men læs og døm selv.

Hans Christian Davidsen har ikke bare med denne bog præsteret et fint og grundigt underbygget forskerarbejde. Men dertil også skrevet et værk, som med sin letlæselige luftige sats og sit fine samspil med gengivelser af Noldes værker, fungerer fremragende som pro et contra dilemma med en blakket kunstner, der på mange måder var et produkt af sin tid, kontra dennes sublime kunstneriske frembringelser.

Alt sammen med udmundning i et arbejde, der ikke bare er kunsthistorie men også europæisk og dansk/tysk grænselandshistorie.

[Historie-online.dk, den 15. december 2021]

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/leonora-christina>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/de-danske-folketingsmedlemmer>)

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/tommy-og-tanne>)

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/biografier-erindringer-60-60/genforeningens-arkitekt>)
